

Skov-Galtetand, *Stachys silvatica*

bliver 40–100 cm høj, er en flerårig mørkegrøn plante med stilkede æg-hjerteformede, takkede blade og juli–august en opret akslignende stand af mørkt brunrøde blomster. Alm. i skov og krat.

Navnet *galtetand* 1793ff er oprindelig norsk og skyldes, at støvbærerne efter bestøvningen krummer udad og kan ligne ornens (galtens) hugtænder. *Høj nælde* 1546, o. 1650, *stinkende døvnælde* 1688, 1769, *blindnælde* 1793, *nælde* Sønderjylland o. 1870, *vild nælde* SSjælland; *rævehale*, *-rump* ØSjælland, *røde soldater* og *røde kareter* Søllerød o. 1870 måske overført fra lærkespore (bd. 2) eller stormhat (bd. 2) (1).

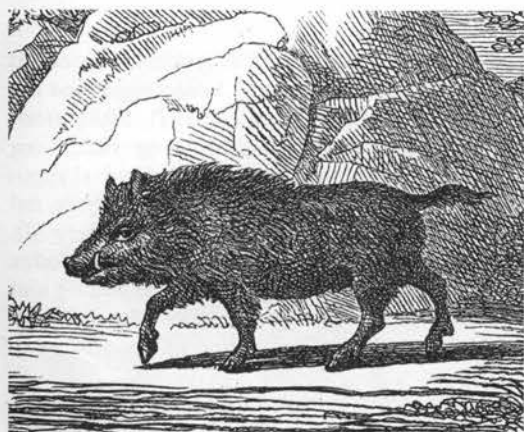
KÆR-GALTETAND, *Stachys palustris*, alm. på tørvejord og lave dyrkede agre, har stivhåret 25–50 cm høj stængel, lancetformede blade og lyserøde blomster med hvide årer på underlæben.

Svinerod 1775–1848: udløbernes opsvulmede spidser (»knolde«) ædes gerne af svin; *kløkkusse* Lolland, Falster, også til andre planter med stive hår og/eller ildelugt, jf. kartebole s. 210, slangehoved s. 91.

Med frisk skov-galtetand kan farves grønt og gult, stænglerne anvendes som hamp. Man mener, at tudser gerne opholder sig i plantens skygge (o. 1800; 2), lugten skal kunne fordrive rotter (o. 1875; 3). Roden af kær-galtetand samles nogle steder (Danmark?) til svinefoder og er i dyrtid anvendt til brød (2).

LITTERATUR: (1) 689 2,646–48; (2) 576 4,1799, 406; 398 1806,562f og 1821,653; (3) 153 1928,141.

Orne fra »ABC« af Christian Winther og Constantin Hansen, 1863.

Døvnælde, *Lamium album*

Den 25–59 cm høje plante med temmelig store hvide blomster i adskilte kranser er almindelig ved gærder og omkring beboede steder. Planten ligner iøvrigt nælden, men er »døvn« = sløv, kan ikke brænde; man siger, at »når nælden blomstrer, brænder den ikke«.

Døvnælde 1622ff, *blindnælde* o. 1300ff, *døvnælde* begyndelsen af 1400-t ff, *hvid nælde* 1643, 1790, *hvid brændenælde* Sønderjylland, Fyn, MSjælland, *blomstrende nælde* Århusengen, *blindnælde*, Toreby Lolland. Børn suger nektar af blomsterne: *sugenælde* og *sukkernælde* Sønderjylland, MSjælland, *pattenælde* Løgstøregnen o. 1870, *sugepatter* ved Ålborg o. 1870, *sød nælde* Fyn o. 1870, Stevns, Lolland (sødkan også sigte til, at planten er ufarlig at berøre), *sukkerurt* Birkholm ved Tåsinge, *sukkerbrød* København o. 1870. *Hamp* Bogenseegnen – børn piller stængelernes seje hjørnebastceller ud og bruger dem som snore.

LITTERATUR: 689, 1,813f.

ANVENDELSE

'Blind nælde' i Harpestræng-afskrifter o. 1300 (og måske også andetsteds) er snarest kransburre s. 115.

»Død nælde« er bestanddel af middel for brystsmerter og »urtica mortua« i et for hjertesygdom (begyndelsen af 1400-t; 1), saften af »blind nælde« drikkes mod epilepsi (1533; 2). Nogle læger anbefaler et farmaceutisk syltetøj af blomsterne mod kvindens hvide udflåd, andre bruger en sirup af blomsterne mod brystlidelser, atter andre hævder, at planten læger sår og den syge milt og stiller næseblod blot den anbringes på nakken (1648; 3).

Blomsten er anført i farmakopeen 1772 og sælges på apoteker som »nældete« (4). Vindekott af rødderne drikkes for »lændesten« (1807; 5). Afkog af planten bruges til udskylning af endetarm og underliv (NLangeland o. 1900; 6), får piger ikke deres menses, skal de spise døvnælde (Køgeegnen; 7).

Friske døvnælder lægges i patientens urin – forbliver de grønne, vil han blive rask igen, men visner de, dør han også (8).

»Blindenælde«, brunrod og roden af galdebær er indgivet svin mod miltbrand (9).

Lugten skal kunne fordrive væggelus (1806; 10). Planten farver gult (11). Unge spirer og blade kan anvendes som gemyse eller til suppe, tørre-

Døvnælde. (EH). Overfor: Almindelig hjertespad. Flora Danica, 1761–1883.

de knuste blade til at drøje mel med (1941; 12). Børn suger nektar af blomsterne (13), sml. navne ovenfor.

LITTERATUR: (1) 15 41,44; (2) 703 7b; (3) 697 263f; (4) 519 24; (5) 217 25; (6) 634 12680; (7) 934 107 jf. 725 1/10 1949; (8) 488 o 57; 488i 6.1,69; (9) 83 308 (1600-t); (10) 398 1806,558 og 1821,646; (11) 946 7; (12) 712 18; (13) 519 24; 153 1929,145; 699b 67; 934 780 (1928), 3264.

PROSA OG POESI

Som små grønne fuldkantede tømmerstokke løfter stænglerne sig, og i bladhjørnerne sidder

kunstværk ved kunstværk af hvide blomster. At se til på nært hold som små barnevogne med opslåede kalecher *Torben Nielsen* (1), Smågrøfternes saftspændte ukrudt er stille og vådt, · og døvnældeblomster står spøgelseshvide i skyggen *Holger Sandvad* (2); døsig kravler sig myren ind · i døvnældens hvide hue *Viggo Stuckenberg* (3). Døvnælden blomstrer sommerhvidt · i sine lodne pjalter *Harald H. Lund* (4) . . . kattefjært og sjæl af fusel · døvnælden spredte uden blusel *Johannes V. Jensen* (5).

LITTERATUR: (1) 648B 50; (2) 796 34; (3) 868d 2, 390; (4) 561b 24; (5) 433n 38.